

RAIKKÜLA

KOLHOOSI JUHATUSE JA ÜHISKONDLIKE ORGANISATSIOONIDE INFOLEHT

Nr. 11 (17) DETSEMBER

Austatud asutajaliikmed

September 1948. Teise maailmasõja koletu sõjavankri mürinast lahutas Eesti maad selleks ajaks alles neli aastat. Eesti talumees, nagu kogu rahvaski, oli kangete kaklusele ränka lõivu maksnud. Sõda nõudis halastamatult oma andamit — mehi ja toitu. Palju meie rahvaskaaslasi kiskus sõda juurtega maast ja pillutas laiali mööda maid ja mandreid.

Sõjast tublisti katkutanud eesti talumees ometi elas: toitis ennast ja oma peret, täitis metsatöökohustust ja maksis nõutud riiginormi. Veel oli põllumees omatahtsi, peremees oma talus.

Septembris nelikümmend aastat tagasi soovitati-nõuti hakata elama uut moodi, kus tuli teha lõpp senistele arusaamadele ja tšekspidamistele.

Pidime omaks võtma, et olime senini hoopiski valesti elanud, valesti põldu harinud ja karja kasvatanud, paljud põhjendamatult rikkaks ja upsakaks läinud ning tollase mõõdupuu järgi lausa kula-kuiks ja külakurnajaiks muutunud.

Põikpäise eesti talupoja õigele teele juhtimiseks nähti ainuõigena kiiret ja massilist kollektiviseerimist. Aega otsustamiseks anti vähe, valikuvõimalust hoopiski mitte. Kes ei olnud poolt, see oli vastu! Vastalistega oli aga jutt lühike — Siberisse!

Senised arusaamad olid akki peapeale pöördunud: lehmad, keda sa ise kasvatanud ja poputanud olid ja kes ainult sind omaks tunnistasid, tuli nutuga pooleks

ühislauta viia. Pereisa piüdis «oma» hobust ühistööli säästa ja nagu lepituseks talle vahel kuivand leivapala pöskke pista. Kõik su kokkuhoitud kroonide eest ostetud vankrid, reed, sahad ja äkked, niidumasinad ja loorehad olid üleöö peremeest vahetanud. Minu omast oli saanud meie oma, talupojast kolhoosnik, külast kolhoos.

Septembriks nelikümmend aastat tagasi oli neid meie mail juba kolm.

Kuidas keegi, kuid mõnedki pidasid paremaks end kolhoosiga vähemalt esialgu mitte siduda. Ka linnas oli tugev kätepaar teretunud.

Jäite ainult teie, tänased lugupeetavad hallipäised veteraniid. Jäite, et hoida tuld kodukoides, põllud haritud ja lapsed kasvatatud.

Käisite läbi katsumuste kadalipu iseendaks jäädes, sest töö tahtis teha. Esialgu sümboolse tasu eest töötasite täie jõuga varavalgest hilisõhtuni, sest nii oli teid kasvatatud, ja tööd solkida ei lubanud põlise põllumehe südametunnistus. Teie mõistuse ja rammuga murti läbi ummikseisust, et jõuda sellisele tasemele, kus me tänaseks oleme.

Kuldtähtedega olete oma nimed Raikküla kolhoosi ajalukku kirjutanud — teile luulub meie austus.

Soovime teile kogu südamest ergast elulusti ja tugevat tervist!

Langetame pea nende kolhoosi asutajaliikmete mälestuseks, keda täna enam meie seas ei ole.

Allika 27.02.1949
Jüri Jõesar

Ühisel Jõul 02.09.48
Alfred Tojak

Jüriöö 24.03.1949
Juhan Randmaa

Ühistöö 02.09.48
Evald Tõnupärt

L. Koidula 04.49
Erich Nuga

„Oktoober“ 22.10.48
Herbert Käesel

Raikküla
Jüriöö 08.1950
Jüri Jõesar
1950-1954
Harri Kuusemets
1954-1959

Ühistöö 08.1950
Evald Tõnupärt - 1952
Enno Kurisoo - 1955
Justin Altsepp - 1961
Johannes Saia - 1963
„Raikküla“ 10.05.1963
Johannes Saia - 1969

Kolhoosi
saamislugu
1948 ~
1988

Raikküla 1969
Harri Kuusemets
1969-1987
Petter Alasepp

Au- kolhoosnikud

- EVALD TÕNUPÄRT
- EDUARD SOOMETS
- HELMUT ERIK
- ENDEL REIMANN
- ELLA AASOJA
- JAAN LIIDERS
- HEINO ORASTE
- JOHANNES SAIA
- JAANUS VÕERAHANSO

- JÜRI JÕESAR
- GEORG NÖMM
- ALBERT VETEMAA
- MARTIN PÄRDI
- ELVINE LUMISTE
- ELMUR ROOSME

Meenutusi „Jüriöö“ kolhoosi alguspäevadest

1949. a. märtsiks olime arusaamisele jõudnud et Kaigepere küla talupidajatel tuleb nõ. leivad ühte kappi panna ja asuda kolhoosi teele. Kõigi muude põhjuste kõrval andis selleks tõuke ülemääraselt kõrgeks kruvitud riiginormid.

Agitatsioon oli kolhoosi kasuks kõvasti tehtud. Nii me siis märtsikuu lõpu poole ühel päeval Juhani Randma koju kogunesime. Oli seal organisatooreid külanõukogust ja täitevkomiteest ning koos oma rahvaga sai suur tuba inimesi täis.

Üksikasju ei mäleta, kuid paika me selle asja panime. Kolhoosi nimeks soovis rahvas „Jüriöö“ ja esimeheks valiti kohalik talupidaja Juhani Randma.

Eks siis järgmistel päevadel hakkasime ühistatud varandust, nagu lehmad, hobused, viljaseeme, põllutöö intantar jne. kokku kandma.

Mäletan, Väljamäel oli neli lehma. Kolhoosi andsime kaks lehma, ühe hobuse, vankri, ree, saha, äkked, vedrukke, muti jne.

Karjalaudad olid Pürkopis ja Kaigepere Armal.

Hobused paigutati Lebas-tesse, Otsale, Kaigeperesse ja neid oli kokku päris palju.

Onneks tallimehed olid tublid mehed.

Esimesel kolhoosikevadel oli meil põllule saata üle viieteist paari hobuseid.

Kuna olin noor poissmees, siis esimesel aastal töötasin põllutöölisena ja mulle oli kinnistatud paar hobuseid.

Teise aasta sügisel ülendati aidameheks. Aidamajandus oli küla mööda mitmes kohas laiari ja salved laeni vilja täis.

Olime Vetemaa Albertiga kahekesi kuivatatajad. Vilja tuli kõvasti, ööd kui päevad pidi tuli ahjus olema. Eks rahval oli siis veel vana talupoja vaim kõvasti sees, põllud väetatud ja umbrohuta. Vili koristati viljalõikajatega ja pandi põllule hakkidesse ja rōukudesse. Kombine siis veel polnud. Nüüd saab vili küll kiiresti ja suurema vaevata koristatud, kuid umbrohuseeme läheb põldu. Siis tuli viljasse jäädud umbrohi kenasti viljapeksuplatsile ja seeme lendas aganatesse.

Mõnel aastal kuivas vili rōukudes nii hästi ära, et polnudki kuivatamise vajadust.

Aidamehe ametis olin vist paar aastat, siis arvas värs-

ke „Jüriöö“ esimees Kuusemets, et põllundusbrigadiri amet peaks mulle ka sobima. Jäingi sellesse ametisse ligi paarikümneks aastaks.

Pensionile läksin 1982. aastal osakonnajuhatajana.

Rängad aastad olid 1953/1954. Sadude tõttu saime vähe heina, vilja masindasime veebruarikuus. Osa kartuleid jäi lume alla, külm tegi oma töö. Mäletan, oma esimesel brigadirikevadel saatsin mehed kündma, kuid osa paare tuli juba varakult talli, ei jaksanud tööd teha. Osa noori hobuseid tuli kevadel lihtsalt ära tappa ja rebastele anda, sest süüa polnud.

Leidsin märkmikust päevi, kus kaheksa-üheksa meest käisid lehma tõstmas, mis siis veel toodangust rääkida. Söotsime neile turgutuseks kuuseoksi.

Võrreldes kolhoosi algusaastatega, läksime kõvasti allamäge. 1955. aastal hakkasime jälle paremini elama, sest tootmine liikus tõusujoones. Tõoperest õnneks puudust ei olnud ja jõudsim kõik tööd õigeaegselt ära teha. Sel ajal rahvas tegi tööd toes ja vaimus. Näiteks hobusemehed töötasid keskhommikuni, siis tund puhkust, edasi töö lõunani ja kaks tundi puhkust ning siis edasi kuni õhtuni.

Jaan Liiders

Ega me ainult tööst elanud. Pidasime ikka pidu ja pillerkaari ka. Oli meil siin laulukoor ja rahvatantsu. Isegi tantsisin päris mitu aastat. Jüripäeval oli meil alati „Jüriöö“ kolhoosi pidu.

Lõpetuseks ütlen vanadele veteranidele palju tänu tehtud töö ja nähtud vaeva eest, sest neil kerge tõesti ei olnud.

Kuna noorte käes on praegu palju tehnikat ja füüsiliselt kergem, siis oleks meeldiv näha sellevõrra paremat töökorraldust ja peremehelikumat suhtumist!

JAAN LIIDERS, „Jüriöö“ kolhoosi asutajaliige 1949. aastast

Raikküla kolhoosi asutajaliikmed

20. 11. 88

1. Anna Baumeister
2. Olga-Anette Bergstein
3. Endel Erik
4. Helje Erik
5. Helmut Erik
6. Maimu Erik
7. Adele Isakannu
8. Hilda Kangur
9. Helga Kensapä
10. Ailne Kildema
11. Nelly Kildema
12. Hilja Kildema
13. Ella Kutser
14. Ellen Kuusemets
15. Ella Kõiv
16. Erich Leppik
17. Leida Leppik
18. Karl Linnametsa
19. Iisa Lubja
20. Maimo Luhari
21. Salme Oraste
22. Heino Oraste
23. Aleksander Puntso

24. Ilse Raudsepp
25. Silvia Reimann
26. Johannes Saaremets
27. Hermilde Saaremets
28. Alise Sõero
29. Aino Treier
30. Salme Treier
31. Evald Tõnupärt
32. Linda Tõnupärt
33. Johannes Valk
34. Illaria Veski
35. Ida Viin
36. Loviise Viin
37. Salme Almet
38. Meinhard Almet
39. Amalie Asp
40. Adele Kalf
41. Kai Kangur
42. Jaan Liiders
43. Paul Pärdi
44. Aino Pärdi
45. Kleili Pärt
46. Lilli-Pauline Raadik

47. Amalie Rahkema
48. Endel Rahkema
49. Evald Rekkaro
50. Senta Rekkaro
51. Leida Ruuga
52. Leida Saariste
53. Alide Sillaste
54. Albert Sepp

55. Aili Sepp
56. Eduard Soomets
57. Elfriede Tiits
58. Amalie Villard
59. Meeri Spelmann
60. Endel Reimann
61. Asta Liiders

*Kui sina usud enda'asse,
arukate arvamisse,
tugevate turjadesse,
vanemate vägevusse,
noorte meeste nobedusse,
õdedesse, vendadesse,
enne kõike enda'asse
siis saad põlve parema.*

J. LEESMENT

Teenelised kolhoosnikud

JAAN LIIDERS

ILSE RAUDSEPP

HELGA LIIDERS

LAINA ARRO

ADELE KALF

HELJE KLOCH

ENDEL ERIK

HEINO NIIT

MAI ZNOBIŠTŠINA

MARTIN PAJO

LINDA RAADIK

ASTA SATSI

HARRI KUUSEMETS

MEERI SPELMANN

MAIMO LUHARI

LAINA VÄLI

ANETTE BERGSTEIN

MAIT-JAAK VÄLI

Eesti NSV teenelised põllumajandustöötajad

HARRI KUUSEMETS

MAI ZNOBIŠTŠINA

Teenelise kolhoosniku aanimetus anti majandi 40. aastapäeva puhul järgmistele töötajatele

ENNU VINTER

ASTA LIIDERS

ARVE TORJUS

HELVI TIIRIK

AIME VEINBERG

HELJE ERIK

NAIMA KODUSALU

MAIMO ERIK

LEIDA SAARISTE

HELGI VAHERNA

VAIKE PAJO

HELVE SATSI

EINO JÖESAR

LAINA UUSIMA

PAUL KODUSALU

AHTO ISAKANNU

LEINO LUKS

ALLI OKSAAR

EDUARD OGANJAN (sen.)

ELLEN KUUSEMETS

JÜRI TIITS

Kas tunned meie kolhoosi?

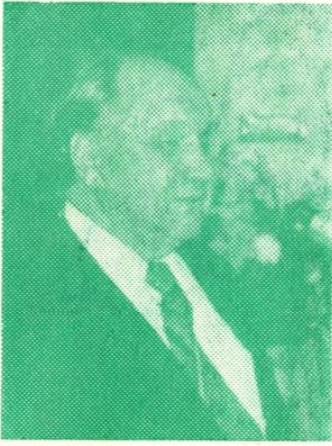
1. Kolhoosi üldsuurus on 1968 ha
põldu 590 ha
2. Kolhoosi kõige kõrgem viljasaak oli
1964. a. 28,7 ts/ha
1965. a. kartul 208 ts/ha
1965. a. hübriidkaalikas 828 ts/ha
3. Eesti kõige kõrgem teraviljasaak oli 1963. a.
meie kolhoosis — 27,3 ts/ha
4. Kolhoosi kõige kõrgem piimatoodang lehma
kohta oli 1965. a. 3595 kg
mune kana kohta 1966. a. 210 tk.
keskmine sigade arv 1966. a. 803 tk.

«Jüriöö» kolhoosi seinalehest

Kanda kolhoosi AUTAHLILE

ARNOLD VAINU	— mehhanisaator
SULEV KALDA	— mehhanisaator
MARTIN PAJO	— mehhanisaator
EINAR ERIK	— mehhanisaator
AIVAR PAJO	— silokambainer
JAANUS LUBJA	— p. llutõeline
ANTS VALDARU	— meister-seadistaja
OLEV KALF	— autojuht
ELLA AASOJA	— noorkarjatalitaja
MAI ZNOBIŠTŠINA	— lüpsja
MEERI SPELMANN	— loomakasvatustöoline
VALENTINA JAKOBSON	— seatalitaja

Raikküla kolhoos läbi aegade

Harri Kuusemets.

«Mida mõtles üks 30aastane Raikküla mees 1954., kui tal- le siia kolhoosi esimehe koh- ta pakuti?»

«Ah, mis mõtles? Mõtlesin, et tulen üheks-kaheks aastaks, mitte kauemaks. Kodu- ne olukord nõudis seda, sest haigestusid nii isa kui ema. Teiselt poolt kehtis nõue, et inimesed, kellel põllumajan- dusest aimu oli, pidid tööta- ma maal.

Mina olin tol ajal Rapla Kindlustusinspektuuri juha- taja. Ehkki ma siis veel par- teiliige ei olnud, esitati mul- le rajooni parteikomiteest ultimaatum: kui tahad töö- tada Rapla rajoonis, siis ainult «Jüriöö» kolhoosi esi- mehena, vastasel juhul sinu jaoks rajoonis tööd ei leidu!»

«Milline oli tolleks ajaks Si- nu põllumajandusalane ette- valmistus ja praktika?»

«Mul oli Kuremaa kool lõ- petatud. Esimese iseseisva praktika sain isatalus, olin töötanud valla põllumajan- duse osakonna juhatajana, ja kui rajoonid moodustati, töötasin algul rajooni zoo- tehnikuna. Sealt viidigi üle kindlustusse. Aastaid hiljem lõpetasin Olustvere Sovhoos- tehnikumi.»

«Kui olid oma jah-sõna and- nud, mis sind siis Raikkülas ees ootas? Kui suured valdu- sed kätte pakuti või millest Sa üldse alustasid?»

«Tollane «Jüriöö» polnud mitte kõige kehvemate seast. Olukorra tegi keerukaks vei- sekasvatus. Nimelt oli siin juba varem olemas tõukari. Kõik paremad lehmad koon- dati ühte lauta ning nende hooldajaiks olid määratud kolhoosi parimad lüpsjad — Soomets Liisi ja Kalf Ade- le. Kahjuks tabas seda karja brutselloos ja selleks ajaks, kui mina majandi üle võt- sin, oli kolhoosis lehmi vä- hem kui hobuseid. Hobuseid oli 136, lehmi 109.

Olukord oli küllaltki kee- rukas. Jõusööta ei olnud,

kuid üks uuele esimehele algul natuke sissejuhatuseks ikka «komsu» kaasa anti. 1953. ja 1954. aasta oli väga rasked. Oli kuidas oli, kuid selle mõttega ma küll kol- hoosi ei tulnud ega osanud ette näha, et see mu elutööks saab.

Punnisin vastu, mis punni- sin, kuid esimeheks mind vali- ti ja tuli tööle hakata. Kol- hoosi üldpindala oli ca 1900 ha, sellest üle 600 põldu. Kol- hoosil oma traktorit veel ei olnud, kuid auto GAZ-51 ju- ba oli. Rajooni peazootehni- ku asetäitjana oli mul või- malus olnud toodangu näita- jate tõstmise eest eraldada üks masin ka kodukolhoosi- le.

Minu tööletuleku ajaks paraku masinat siiski pol- nud, sest 1954. a. veebruariku- uul valmistel oli auto nii põhjalikult puu otsa osatud sõita, et seda tuli pool aastat Rapla Tuletõrje Ühingus praavitada.

Ah, et kuidas see algus siis oli? Ausalt öeldes esimene aasta läks suuresti sisseela- miseks. Ega ma algul ikka osanudki midagi nimetamis- väärset ära teha.

Esimene peagraanoom oli Laine Väli, kes oli traktori- jaama palgal. Zootehnikuid majandis ei olnud, kuid meil oli Leida Susi, kes oli zoo- tehnikat õppinud ja ajas as- jad korda.

Farmibrigadirideks olid en- dised kortrollassistendid, loo- makasvatuse kogemustega Asta Liiders ja Leili Võera- hanso.

Esimese tööaasta eest maks- ti raha umbes kolm ja pool rubla normipäeva peale (va- nas väeringus); vilja anti ka.

Et ma selle esimehe ameti peale sattusin, üks selles ol- nud «süüdi» oma rahvas, kes rajoonist taotles, et esime- heks olgu kohalik mees.

«Jüriöö» esimese traktori MTZ-7 saime umbes aasta enne traktori jaamade likvi- deerimist (1955—56).

Kõige suuremad löömisid olid traktori jaamaga. Need mehed kirjutasid nii hirm- sasti otsa ja peale selle nen- de tehtud töö ei kannatanud mingit kriitikat. Mäletan juhust ühe põllu peal: mitte ei saanud aru, millega põllul töötatud oli, osa nagu kün- tud, samast jälle kultiveeri- tud. Ei saanudki muidu, kui komisjon laskis meie trakto- ristil Klochi Paulil ühe tiiru ümber põllu ära künda, tõe- tamaks traktori jaama mees- tele, et töö on võimalik kor- ralikult ära teha. Küntigi uuesti.

Kivide veol kirjutati aga nii rängalt otsa, nagu oleks kogu kolhoosi põld ainult suur kiviaed olnud. Et ma traktori jaama direktoriga hästi läbi sain, siis jäeti kol- hoosi käsutusse eksperimendi

korras kolm MTZ traktorit ja muu oma noorik oli neile arvestajaks. Saime sellega võimaluse nende tööd ise ko- hapeal korraldada.

Kombainerile maksti töö- tasu hektari, mitte korista- tud tonnide pealt. Rajooni parimale kombainerile oli autasuks käekell. Meil tegi seda tööd tubli mees Männa- ri Maksime talle «peale» ja kinkisime kolhoosi poolt üld- koosolekul käekella, sest töö oli tehtud nagu vaja.

Üldiselt olid viljaga asjad halvad. Kuigi vilil oli kasva- nud, siis tera saime kätte vähe. Masindasime neid õn- netuid külmunud rōuke veel veebruarikuus. Näiteks Allik- kas oli 1954. aastal kasvanud päris ilus oder, kuid lõpptu- lemuseks oli 5 ts hektarilt.

Tuli leida mingi lahendus inimeste huvitavuse tõstmiseks lõpptulemi vastu. MTJ poolt oli tootmisplaani planeeritud teravilja 16—17 ts/ha, saime sel ajal 6—7. Meil oli kolm brigaadi. Tegime ise uue plaani arvestusega 10 ts hektarilt. Ühtlasi pakkusime välja, et koguselt, mis toode- takse üle selle, saavad inimesed poole saaki endale.

Liiders Jaani panime üheks brigadiriks. Jaan võttis asja tõsiselt ja inimesed said sü- giselt hulga vilja. Siis läks äkki kisaks, et kõik tuleb võrdsest teiste brigadidega jagada. Ütlesin, et lugege veel kord koosoleku otsust ja süüdistage ise end. Järg- misel aastal oskasid kõik brigaadid korralikku saaki saada.

Siis tuli teisipidi häda: meie saagid ületasid MTJ planeeritud saaginumbreid. Loeti seda aga MTJ hea töö tulemuseks ja pool üleplaa- niliselt viljast kuulus ära- andmisele, vaatamata sellele, et nad plaani ei täitnud. Hea nõu oli kallid. Planeerisime siis vastu MTJ tahtmist en- dale 20 ts hektarisaagi. Sai- me tegelikult 18—19 ts, see- ga midagi üle plaani enam ei olnud.

Ja veel. Praeguseks on avastatud, et väga hea on teravilja külvata koos väeti- sega. Meie aga tol ajal juba tegimegi seda. Külvikud olid- ki niisugused, et väetist sai külvata koos teraga. Õnnes- tus saada ka granuleeritud väetist ja kõik läks koos te- raga mulda. Saime 26—27 ts hektarilt, samal ajal kui mu- jal saadi 6—7 ts. Kahtlustati, et plufime kõvasti. Tegelikult oli täiesti aus mäng. Tuleb välja, et praegune uus on põhjalikult unustatud va- na ning uuesti on vaja mu- retseda vastavaid külvikuid ja kõrrekoorijaid, mis sel ajal olemas olid.

Umbrohutõrjeks me kee- miat ei kasutanud. Meie umbrohutõrje seisnes tärka- miseelse orase eestamisega ja

Pärdi Martinil oli see alati t'õ number üks, mis pidi saama tehtud. Tulemused o'ld ilmsed.»

«Kes Su esimesteks abilis- teks olid?»

«Põllundusbrigadirideks olid Pürkop, Nõmm ja Soomets. Susi Leida oli zootehnik ja Väli Laine agronom.

Teisel aastal paigutasime kaadrit ümber. Senine arvepi- daja Endel Reimann hakkas raamatupidajaks, Laine Väli arvepidajaks, Loide peagra- noomiks. Pärast amnestiasea- dust tuli metsast välja Martin Pärdi, kes oli end viis aastat küüditamise eest varjanud. Kuna Leida Susi sõitis ära Komisse vända vaatama, võt- tiski Martin tema ameti üle. Muide, mees oli õppinud nii zootehnikat kui agronomiat. Hiljem kujunes välja nii, et Martinist sai peagraanoom, kuna Loidel ei olnud rahvaga head läbisaamist.

Et Martin zootehnikuna te- geles tublisti tõuaretusega, tundis ta peagraanoominagi veel mitu aastat oma lehmi nägupidi. Lüpsilehmade käive oli sel ajal aeglane ja karjast läksid nad peamiselt ainult vanuse tõttu välja.»

«Kas sel ajal oli kolhoosi esimehel ja juhatusel ka mi- dagi oma tahtmist mõõda teha või jäi ainult tööroõm käsku täita?»

«Kõik oli ette planeeritud. Eks ma olnud sel ajal alles noor ja roheline ning läksin oma õiguste nimel rajooni meestega tihti kärinal kokku. Asja tegi keerukaks see, et peaaegu igal aastal vahetusid agronomilised tõekspidamised ja suunad. Küll on vaja ruut- pesitsi panna kartulit ja kül- vata maisi, sileerida rükist ja likvideerida mesikat.

Mina oma põikpäisuses pan- nin ikka kartuli vaku. Sain selle eest kõvasti sakutada ja süüdistati kolhoosi põhja aja- mises. Rajoonikomitee esime- ne sekretär Konno soovitas vaadata, kuidas «Lembitu» kolhoos tõstab põllumajan- dust, sest seal pandi kartul ruutpesiti. Aga kui järgmisel kevadel tuldi rajoonist selle kolhoosi jaoks kartuliseemet küsima, siis tegin suured sil- mad ja ütlesin, et kuidas, kuidas — ma pidin ju sealt seemet saama. Ametimehed vihastasid nii kõvasti, et ei võtnudki meilt kartuliseemet.

Maisiga pressiti kõvasti pea- le. Iga kolhoos pidi külvama sada hektarit ruutpesiti. Meie oma põikpäisuses külva- sime ainult kakskümmend ja reaskülvajaga. Oli hea maisi aasta ja me saime vägeva saagi.

Kuusiku katsebaasi teadus- lik töötaja Riivis käis asja kohapeal uurimas, et jätkata ja propageerida maisi reas- külvil eeliseid. «Tänutäheks» võeti mees ametikohalt maha, kuna tema ideed ei ühtinud to'leagsete üldiste tõekspida- mistega. Ebasoosingu'le vaata-

mata jätkus mehel selgroogu asja Sakus edasi uurida. 1962. aastal, kui olin Moskvas püüniumil, ütles Nikita Hruštšov: «Vaadake kuidas kasvatatakse Eestis maisi ja te näete sellest filmi ka.» Demonstreriti sellesama «maisi vaenlase» Riivise tehtud filmi ja toodi tema ideed tervele Liidule eeskujuks. Austan mehi, kes vaatamata ebasoosingle suutsid oma ideedele truuks jääda!

Kuusikul oli ainuke silokombain. Jõudsimel sellega enamuse saagist koristada, kui vahele segas parteikomitee: kombain tuleb saata Valtusse maisi võtma! Tegelikult oli Valtu mais ainult paberil ja ammu sisse küntud, kuid käsk oli käsk ja niimata maisi raiusime kirvestega maha.

Ega meie «lollused» maisiga veel lõppenud. Karm nõue oli, et mais tuli auku sileerida. Meie oma tarkusest sileerisime hoopis maa peale. Katsime põhkude ja mullaga ning saime loomadele väga suurepärase silo. Selle tembu eest pandi mind rahva naeruks «Siili» päevikusse. Vaat' mis tähendas tol ajal oma peaga mõelda!

Järgmiseks hakkasime Pärdi Martiniga külvikordasid sisse viima. Kasvatasime mesikat. Kuna sõnnikut oli vähe, pidasime mesika keza, mille esimese niite sileerisime. Kõik laabus oma arust kenasti, kuid siis leidsid «targad» pead, et tuleb hakata hoopis rukist sileerima. Püüdsime küll vastu punnida, tõestades, et rukkisilo läheb palju kallimaks, kuid... tagurase tiitli külgekleepimine käis sel ajal kiiresti. Täitevkomitees sain jälle «sauna», sest ma ajasin oma joont. Muidugi oleksin ju võinud öelda, et sileeringi rukist ja ikka omamoodi talitada. See tarkus tuli muidugi aastatega: luba seda, mis saks soovib, kuid tegelikult tee nii nagu vaja!

Kuid töökspidamised muutusid sel ajal kiiresti. Järgmisel aastal pidas Eesti Maaviljeluse Instituudi direktor Jürisson kõnet, et põhu sileerimine tuleb lõpetada ja

tuleb hakata kasvatama silokultuure. Eks mul jälle suu püsti peas, et ma just plaanisin tänavu mesika ära kaotada, mille eest ma karistada sain, ja hakata tegutseda nii, nagu kõrgtehnoloogia nõuab. Oma terava keele eest sain jälle sakutada.

Kusagil 1959–60. aasta paiku olin oma joone ajamisega jundnud tolleaegse rajooni täitevkomitee esimehe Haava nii välja vihastada, et mind kutsuti kohalt mahavõtmiseks rajoonikomitee büroole. Kokkupõrge Haavaga tuli äge: mina oma õigusest ei taganenud, sest kaotada polnud mul midagi.

Tolleaegne uus rajoonikomitee I sekretär Oja sekkus lõpuks asjasse lausega: «Aitab, loeme selle asja lõpetatuks!»

Kui aastaid hiljem Oja käest küsisin, et miks ta kriisisituatsiooni minu, talle tundmatu mehe kasuks lõpetas, siis vastas ta: «Ma tajusin, et sul on õigus ja mulle meeldib selline inimene, kes oma asja eest võitleb!»

«On Sulle meelde jäänud mõni aasta, kus olukord oli õige täbar?»

«Eks esimene, 1954. aasta oligi kõige hullem. Sööta polnud ja loomad surid. Hakkas varakult sadama ja heina ei saanudki teha. Kuresoos niitsime lõpuks heina jää pealt ja vedasime otse loomadele ette, et millegagi magu täita. Hobuste surma põhjuseks olid kaanid, mis hävitasid maasambla. Loomi suri nälga. Päris igapäevane oli loomade jalule tõstmine. Sel aastal oli tõesti tagasimine. Mõnigi asi oleks vahet paremini võinud olla, eks jäi ju sel ajal puudu veel nii kogemustest kui ettenägelikkusest. Õnneks 1955. aasta oli põllumehele soodne ja elu hakkas ülesmäge liikuma.»

«Mis õieti lõikas kolhoosidel jalad alt, kui arvestada, et enne kollektiviseerimist oli inimestel normaalne elujärg?»

«Kui kolhooside esimese aasta aastaaruandeid vaada-

ta, on näha, et aidakaalus saadi teri 17–18 ts/ha, heina üle 40 ts/ha, isegi üle 50 ts. Puudusid kombainid. Müts maha! Mida aastad edasi, seda kessemaks saagid muutusid. Tõivõimeliste inimeste arv kahaneb pidevalt, eriti meest jõud. Negatiivset rolli hakkasid mängima ettekirjutused kõrgemalt poolt ilma kohalike olusid ja võimalusi arvestamata. Kõikvõimalike volinike järg ei saanud ukse tagant ära kaadudagi. Nn. tahalükkajale pidi kolhoos andma transpordi, öömaja ja toidu.

Seoses karjamajanduse kiratsemisega polnud ka põlde millegagi väetada. Saadav töötasu oli sümboolne ja kedagi tööle ei ergutanud. Natuke sai ka naturaaltasu, nagu vili, hein, kartul jne..

«Millal Sa märkasid, et oled majandiga kokku kasvanud ja ei igatsenuki enam mujale?»

«See tuli muidugi iseenest juba mõni aasta pärast tööle asumist, kui elule hoo sisse sai. Mulle on ikka sümpatiseerinud loov töö, millest ka mingisugune märk maha jääb. Näiteks ehitad ühe asja valmis, ta on sul konkreetsest olemas. Tavaliise paberitöö peal kordub kõik aastast aastasse, aina plaan, ja kui aasta lõpul tagasi vaatad, siis kroonib su tööd ainult hunnik täiskriipseldatud pabereid, mis kuhugi arhiiviriiale tolmuma jäävad. Eks see, mis kolhoosis vahel ringi liikudes silma hakkab, ongi mu töö.»

«Mille poolest olid hea või halb, et Lipa ja «Jüriöö» ühinesid?»

«Ega see halb mõte polnudki. Perspektiivi silmas pidades oleks «Jüriöö» üksinda väikesegi jäänud. Üldiselt ollaksegi arusaamisele jäänud, et ca 5000hektarine majand on hästi juhitav. Ülevaate saamiseks piisab paarist tunnist autosõidust. Suurmajandis ei pruugi aga tippjuht kõiki oma alluvaid tundagi.

Tulu võimaldab kallimat tehnikat muretseda ja seda paremini kasutada, Lipa või «Jüriöö» eraldi poleks sellega toime tulnud. Leian, et liitumine oli õigeaegne ja ma ei usu, et kumbki pool midagi kaotanud oleks. Kui «Jüriöö» kasvuruum oli juba ammendumas, siis Lipal oli võimalus maaparandust teha ja rohumaid laiendada.»

«Raikküla rahvast tuntakse üldiselt kui kultuurilisel inimesi. Kuidas kultuurielu siinmail läbi aegade on kulgenud?»

«Kui alustada kodanliku aja lõpust, siis tegutsesid siin haridusselts ja Ülemaaline Noorte Ühing. Haridusseltsi mureks olid kursused, peod jne., ÜNÜ tegeles spordiga.

Olgu kohe öeldud, et Raikküla võrkpallimeeskond oli Harju meister — vapralt

kohe. Eestvedajad töötasid ainult ühiskondlikel alustel.

Tegutses kaks tuletõrjeühingut — Raelas ja Lipal. Nende algatusel alustati Raikküla mõisa vana hobusetali ümberhitamist seltsimajaks (see, kus praegu kino on). Ehitati talgute korras. Sissetulekuid saadi pidude korraldamisest, loteriidest ja ölle müügist. Talumehed andsid ölle valmistamiseks linnaseid. Kodanlikul ajal jõuti ehitusega peaaegu lõpule, vist ainult laudvooder löödi nõukogude korra ajal.

Nõukogude korra ajal tegutses spordiühing «Jõud». Käisime päris hoolega teistega mõtlu võtmas. Kergetõustikus oli meil Harju meistreidki nagu Lembit Reimann, Helje Sireli, Asta Nõmmküla ja minagi olen olen 100 ja 200 meetri jooksupõlle tiitli ära teeninud. Võrkpallis me enam tõsiselt konkurentsi pakkuda ei suutnud ja meie paremad mehed läksid Rapla «Spartakisse» mängima.

Tuletõrjeühingu tegevus oli tugevalt järjel. Mina olin kompanii päälükiks. Kabala kuulus ka meie ühingsusse. Ega meile väärikest vastast ei leidunud. Kui käisime Harjumaa divisjonipäevadel, siis me Kabalaga omavahel võistlesime. Teised jäid meist kaugele. Meie ühingu tuli rohkem punkte kui terve Harjumaa divisjonile kokku!

Peale selle harrastasime rahvatantsu ja koorilaulu. Oleme kooriga laulupeolgi käinud 1956. aastal pidime sõitma kooriga Moskvasse Eesti kunstidekaadile.

Koos Kabala rahvaga oli meid 60 inimest: 30 meest ja 30 naist. Kiillaspea käis Tallinnast iga nädal kaks korda harjutamas. Laanpere tegi hääleseadet. Terve suve harjutasime hoolega Vormirõivaste mõõdukid olid võetud. Siis selgus äkki, et Ernesaks ei tahagi segakoori kaasa võtta, kuna meeshäälil saab liiga palju. Ei saavat lõppkontserti teha. Segakoor välja ja Tallinna Pedagoogilise Instituudi naiskoor asemele. Meil plaanid katki. Siis tulid Moskva mehed Tallinna eelnevat ülevaatus tegema ja kohe pärima, et kus maarahvas on. Ei ole. Jaanimägi tuli kiiresti siia ja kutsus koori kokku et hakkame tööga uuesti pih-ta ja sõidame Moskvasse. Olime Kabalas koos. Äkki Jaanimäele telefon. Ernesaks suutis talle selgeks teha, et meie koori abi siiski vaja ei lähe.

Küll Jaanimäel oli paha meie, kuuekümmene inimese ees seista.

Sealt tekkiski trots, mis võttis igasuguse isu ära. Eriti solvunud olid distsiplineeritud truid proovikäljad. Kompensatsiooniks kingiti siis kummalegi kolhoosile klaver ja magnetofon ning tagalõpe (Järg põrdel)

Eduard Soomets ja Martin Pärdi.

Raikküla kolhoos läbi aegade

(Aigus eelmisel leheküljel) puks seitse tuusikut Moskvasse Eesti kunstidekaadile, kuid korralikust segakoorist pole tänaseni asja saanud.

Moskva muljed olid meie jaoks eredad ja elamuslikud Viibisime Tšaikovski sammu-saalis, Suures Teatris, selle filiaalis, noorsooteatris ja draamateatris. Eesti teatrid esinesid nimetatud kohtades täis-saalidele. Kõige suurema edu-ga läks «Vanemuise» «Ainult unistus». Enne etendust müüdi ukse taga pääsmeid tundu-valt kõrgema hinnaga. Meile tagas pääsu kõikidele etendus-tele vastav tõend.

Nimetatud hoonete interjööri ja miljöö jätsid unustamatud muljed. Ja ei olegi minu jalg enam hiljem sattunud nendesse ruumidesse. »

«Milline on tagasivaade kolhoosi ajale läbi pensionär Harri Kuusemetsa silmade? Mis on õnnestunud ja mis oleks võinud olla teistmoodi?»

«Minu arust Stalini malli järgi edasi elades oleks meie kolhoosid lõplikult laostu-nud.

Erapooletult ajalugu tagantjärele vaagides peab tunnustama, et Hruštšovi võimuloleku ajal võeti vastu rida põhjapanevaid otsuseid,

mis võimaldasid põllumajan-dust parandada. Olgu või traktorijaamade kaotamine, kellele kolhoosid pidid prak-tiliselt tasuta andma ära suure koguse saagist. Raha sai praktiliselt ainult turus-tatud kauba eest. Seoses MTJ likvideerimisega suurendati küll senist riiginormi, kuid t steti ka kokkuostuhindasid.

Algselt oli ette nähtud te-ha maaparandus majandi kul-lul. Nüüd mindi üle algul 50% maksumusele, hiljem täielikult riigi kodule. Kaotati individuaalide riiginor-mid nagu piim, liha, lamba-vill, mativilil jm. Peale selle võeti vastu rida otsuseid, mis kolhooside elu hakkasid kergendama ja võimaldasid edasi minna. Mõtlemata paneb ja praegu enam kuidagi läbi ei läheks panna inimesed töö-tama ainult kopikate eest. Au peab andma nendele in-imestele, kes sel ajal töötasid ja üle elasid.

Mis oleks võinud olla tei-siti? Mitmedki on öelnud, et oleks võinud ehitada suure-malt ja laiemalt. Kui aga arvestada, et aeg on peni-loorma sammudega edasi läinud, siis vaevalt need ehi-tised oleksid praegusaja tootmisse sobinud. Näiteks

Lipa vana kanala ja sigala. Palju objekte on tulnud üm-ber ehitada.

Minu arust õige samm oli see, et hakkasime rajama uudismaid, kujundama hei-na- ja karjamaid. See või-maldas luua nuumabaasi ja hakata tõsiselt tegelema kar-jakasvatusega. Tänuga mee-nutan Susi Leidat, kes tegi palju tõuaretuse heaks. Ka Lipal pühendati algul tähe-lepanu tõuaretusele, kuid saatuslikuks sai sealkandis tihe esimeeste vahetumine. Paremuse poole hakkas asi liikuma, kui loomakasvatust hakkas «Ühistöös» juhtima Linda Raadik.

Elu teeb pidevalt korrek-tuure. See, mis eile tundus hea, võib seda tänaseks enam mitte olla.

Ja siiski, kui vastata küsi-musele, kas ma kahetsen, et oma saatuse kolhoosiga sidu-sin, siis iseenda ees ausaks jäädes vastan — ei kahetse. Aeg oli muidugi raske ja ajajärgule iseloomulike tun-nustega. Kui momenti prob-lemideks on tehnika ja jõe-sõda kallinemine ning fi-nantsküsitud, siis ka tol ajal tuli viisteist protsenti kogutust kanda riigi eelar-vesse. Töö tegi aga raskeks ja keerukaks diktaat kõrge-

malt. Kõige suurem kunst oli nii riskida ja kombineerida, et hunt oleks söönud ja lam-bad terved. Põllumehe elu on läbi aegade murelik ol-nud.

Meie «süü» seisnes selles, et püüdes ikka plaane täita, suurendasime pidevalt too-dangut, kuni loomakasvatuse kasvav üle meie tootmisvõi-malustest. Näiteks seakasva-tust ei oleks tohtinud nii suureks paisutada, kuid tei-sest küljest oli see kiire käi-bega ja rentaaabel, mis andis kasu ja võimaldas paremat äraelamist.»

«Mida Sa kui kauaaegne siitkandi rahva liider tahak-sid tänaseks juubelitervitu-seks inimestele öelda?»

«Allesjäänud asutajaliikme-tele soovin tugevat tervist ja tänan neid tehtud töö eest. Selle eest, et nad olid nii vaprad ja pidasid auga vastu.

Noorele rahvale aga: võtke eeskujuna nendest vanadest, kes töötasid ka ilma tasuta. Ärgem ajagem alati rubla taga, vaid pöörame tähele-panu ikka esmajoones tehtu kvaliteedile. Elage ja tööta-ge nii, et südametunnistuse häält kuuleksite.»

HARRI KUUSEMETS oli Raikküla kolhoosi esimees aastatel 1954—1987

Pärimas käis ERNI TAMMARU

Igihaljaid probleeme

Mehhanisaatorid! Ärge ostke enam «väikesi» ja suuri heeringaid! Iga asi omal ajal!

Kas Kuno kündis väetamiseks oma jope maa sisse või tahtis ta uut põllukultuuri aretada?

Halb on, et... Ants ei jõudnud töökojas kahe nädalaga autot sõidukorda seada.

Lubamatu, et ta ei olnud hommikul purjus peaga võime-line auto: juhtima.

Väga hea aga oli see, et Satsi Asta, võttis kokku oma vaimsed ja füüsilised võimed, viis ligiseva-logiseva autoga koorma sigu Tallinna. Müts maha niisuguse naise ees!

Kolhoosi lehmad on arenenud ja teadlikumaks läinud sellest ajast alates, kui hakati rasva % määrama iga päev. Piima rasvasus on tunduvalt tõusnud ja sellega ka lüpsja-tasut.

Ärge laske oma grupi lehmade teadlikkust ka edaspidi langeda, sest kasu on kahepoolne — nii kolhoosile kui tei-le.

Kolhoosi zootehnik Laine Pimpson saavutas zootehnikute mitmevõistlusel Kabalas II koha, tagades sellega kolhoosi-le 20 tonni jõusõta ja endale preemia.

Kivi kotti ka edaspidiseks!

Et keemia põllumajanduses on keerukas värk, seda koge-sid kolm meie kolhoosi traktoristi — rühvelkultuuride va-helharijat. Nad proovisid odraleotise ja poest ostetud 40° «herbitsiidiga» umbrohtu hävitada.

Meestele mõjus, aga umbrohule mitte.

Po'e halba ilma heata. Hea on, et kartulipõllul hästi tee-nitakse, halb aga see, kui lüpsja jätab lehmad kus see ja teine ning padavai kartuleid noppima!

Ettepanek veisefarmi töö parandamiseks. Lautadesse pole mõtet üles panna söödaratsioone ega lüpsigraafikuid, sest veised teatavasti on kirjaoskamatud. Talitajail aga on võimalus neid näha kontoris ja zootehniku sahtlis.

Saekaatrist on kaduma läinud mees, kelle süü tõttu sei-sid kolhoosi palgid saagimata ja lauda põrandad seetõttu parandamata.

Kuuldavasti käinud see mees Rapla «Jõujaamast» ra-päid varumas. Vasikad aga külmetavad tänaseni väljas.

«Jüriöö» on palju rahvast, enamust on väga vahvad. Vilistus Richard, Spelmann Meeri, töö ei saa neist jagu keegi.

Erigaadide vahel võistlus käib mõnel sõnnikukoorem õhku täis. Kelle koorem kõige vähem, see saab loorberpärja pähe.

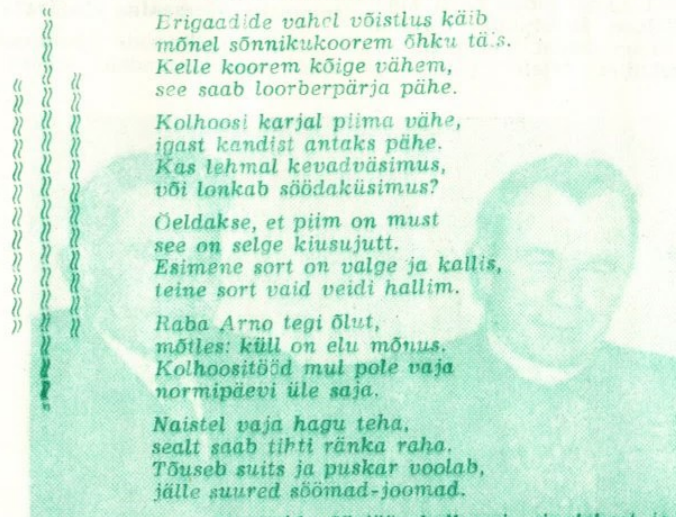
Kolhoosi karjal piima vähe, igast kandist antaks pähe. Kas lehmal kevadväsimus, või lonkab söödaküsimus?

Õeldakse, et piim on must see on selge kiusujutt. Esimene sort on valge ja kallis, teine sort vaid veidi hallim.

Raba Arno tegi õlut, mõttes: küll on elu mõnus. Kolhoositööd mul pole vaja normipäevi üle saja.

Naistel vaja hagu teha, sealt saab tihti ränka raha. Tõuseb suits ja puskar voolab, jälle suured söömajoomad.

Noppeid «Jüriöö» kolhoosi seinalehest ja «Projektorist» aastatel 1965—1967.

Töökad käed

Kui ma kaasvestlejale, põlisele loomakasvatatajale Anette Bergsteinile tagasihoidliku palve esitan, kas ta poleks nõus üht-teist oma elutööst meenutama, on vastus esialgu üpris tõrjuv.

Esmane reageering: «Ei taha! Mina ei oska millestki rääkida, ma lihtne inimene. Mine Kuusemetsa, Raadiku või kelle juurde tahad... ei mina.»

Kuna ma ümberpööramise-ga ei kiirusta, näib perenaine oma saatusega lõpuks leppivat, võtab mu vastas istet, asetab käed väarikalt lauale ja alustab:

«Ah, et kuidas ma kolhoosi astusin? Mis mul üle jäi! Põllumajandusmaks oli kaheksa tuhat rubla aastas ja kuigi see sai lõpuks makstud, siis edaspidi oleks see tähendanud täielikku laostumist. Pealegi olid ümberkaudsed juba kolhoosnikud, siis selleks ajaks jõudis järg meie kätte.

Mu esimeseks töökohaks kolhoosis saigi meie oma maha katuse all olev karjalaut, kuhu koondati kaks gruppi lüpsilehmi. Paariliseks hakkas Puntso Marie.

Ega me hõlpu ei saanud. Grupis oli kummalgi kahe-teist-neljateist lehma ümber. Lüpsimine algas kell viis, et piimaga õigeaks ajaks Kabala meiereisse jõuda. Kehtis kolm lüpsikorda ja loomulikult käsitsi. Peale hommikust lüpsi läks üks meist piima viima, teine loomadega karja.

Suvel olid loomad ööpäeva läbi karjamaal ja joogivee vedasime piimanõudega neile kohale.

Tsisternidest ja automaattjootjatest ei osanud unistadagi. Masinalüpsile läksime üle siis, kui Seakaol laut valmis sai, see oli vist 1967. aasta lõpul.

Kui meie esimest lauta meenutada, siis jah... Esimest kümmekond aastat polnud laudal pöranatki (tavoline talu laut). Tegime siis lohud, kuhu virts koguneks. Virtsa tõstisime kausiga ämbrisse ja vedasime välja. Sõnnik läks üherattalise kargu mööda laudu patareisse. Sõnnikuvirn kasvas üle katuse. Oppisime päris osavateks kärumeesteks, sest kellegi teise peale loota ei olnud.

Saia oli esimene mees, kes laskis meie lauta puupörandada ehitada.

Ega Seakaolgi sisseelamine nali polnud. Sulg pani õhtul masinad korda, hommikuli tuli omal hakkama saada. Sa põlastus! — me poln'd elus sihukeid asju näin'd! Puntso Salme hakkas nutma, mul jätkus õnneks kannatust

rohkem. Kirjutasime siis igale nupule juurde, mis midagi tähendas. Aga ühe koha unustasime siiski ära. Kui umbes kuu aja pärast tuldi Raplast masinate puhtust kontrollima, siis selgus, et üks ühendus oli hoopis pesemata, kuigi mujalt oli tipp-topp. Ma siis ülemustele ütlesin, et on ikka ilus nali küll: te töite maa põhjast inimesed siia ja panite keset moodsaid masinaid. Parem tulnud ja näidanud, kuidas nendega õigesti ümber käia! Edaspidi hakkas kõik kenasti laabuma. Hakkas ka piisavalt loomatoitu jätkuma.

Meie niitsime loomadele haljasmassi ja tööme ise ka naerid ette. Nii kaua kui mina Seakaol töötasin, hakkasime juba sügisel varakult loomadega naerid ette kiskuma. Põllunduse rahvas pidas juurikad umbrohist puh-tad ja need kasvasid nii suureks, et ei jaksanud teisi koos lehtedega koormasse visatagi. (Silla, Kalmu jt. põllud.) Iga päev kiskusime vedasime ja puhastasime. Polnud sel ajal kombeks oodata, kuni juurikad üks-kord puhastatult kuhjast lauta jõuavad. Lüpsimisega kaasnesid praktiliselt kõik kõrvaltööd ilma erilise juur-demaksuta. Seakaol oli sõnniku peal juba eraldi inime-ne.

Kõige rohkem ihurammu nõudis muidugi periood enne Seakaod. Omad häädada kaasnesid ka uue laudaga.

Talvel tuli tuisuga juba kella kahest hobust rakenda-ma hakata, et viieks kohal olla. Sai käidud igat moodi, küll jaigsi üle põldude, jalga ja mootorrattaga. Ega leh-mad saanud lüpsmata jääda! Kui lehm oli poegimas või ilm väga kuri, siis sai ka kohapeal õõbitud. Ega siis suurt midagi teiste mureks ei jäetud. Nõudepesuveisigi sai ise soojendatud.

Olime noored inimesed ja pidasime vastu. Lapsed olid üksi kodus, mul ei olnud teist väljapääsu.

Kui hiljem Kenava noor-karjafarmi tööle tulin, leid-sin, et olen lausa paradiisis. Tööle tuli minna alles kella seitsmest!

Ah, et lapsed! Eks nad ikka rohkem omapead olid. Rein oli suurem, tema siis väiksematega õiendaski. Hil-jem, kui lapsed veidi sirgu-sid, siis aitasid karjas käia. Hommikuti karjatasin ise, kuni lapsed ärkasid, siis võt-sid nad omale toidupoolist kaasa ja tulid mind välja vahetama. Kolmekesi koos tundsid nad end päris hästi ja said ametiga hakkama.

Kui tagantjärele mõelda, et kust siis see aeg võeti, mis koduste toimetuste, maa-

lapi ja loomade peale kulus, siis ei oskagi enam vastata.

Ju sai kõdestki tublisti lisa võetud ja eks mõni asi jäigi tegemata, peaaasi, et põhitoo tehtud sai.

Sel ajal oli kodusest maha-pidamisest suur abi, muidu poleks kuidagi välja tulnud, sest paika sai ju ainult üks kord aastas. Lüpsja sai siiski suhteliselt kopsakamat töötasu, põllutööliste teenis-tus oli algul veelgi kasinam.

Leiba küpsetati sel ajal enamasti kodus. Pood oli Noamäel.

Eks elus ole igasugust välku nähtud. Kas või seesama põial — näe käib teine igas-e ilmakaarde nagu heaks arvab. Tulin mootorrattaga töölt. Tohriina Mariel kasvasid maja juures väga uhked lilled, lausa räästani. Jäin neid uudistama ja nii see sõiduki jalaraud salakavalalt teevalli kraapiski. Mina matsti! küllil ja põial tagur-pidi. Tõmbasin teise kohe paika, aga või ta niimoodi jäi! Raadik Linda aitas küll kenasti kinni siduda, aga mul oli vaja õhtul lüpsma minna. Kuidas ma selle seotud käega pidin seal toime tulema — võtsin lahti. No-jah, valus oli muidugi, aga arsti polnud ka käepärast ja töö tahtis tegemist. Kaks-kümnenud kaheksa lehma ootas — kes selle töö pidi ära tegema?

Neid äpardusi oli teisi-gi. Tegime Kenava heinamaalt lehmale heina. Aega oli vähe, tõin Sõerult noore hobuse, et tõmbame loorehaga kiiresti kokku. Saigi loog kokku ja asi kena, aga eks meie koer tuli kodunt heinamaale. Nii kui hobune koera nägi, pani mine-ma. Mina jäin reha alla, hea, et ratas üle kaela ei läinud ja näe, siis läksid need sõr-meluud. Hobune tõmbas riis-ted puude vahel puruks ja jooksis paljaste rangidega talli tagasi.

Jah, nende kätega ma olen lüpsnud: pole ma nende pä-rast priipäevi saanud. Pol-nud sellist moodigi. Eks nad lasid mul ikka piima vahel maha ka, ei pidanud alati nõu sanga kinni. Ega elu pole nali!

Rügasime koos ka Sõeru Lääsiga. Oli visa hingega ja kange püüdlik naisterahvas.

Mõte läheb ikka tagasi põl-lutööliste. Nende teenistus oli veelgi väiksem, aga ära tegid kõik ja aina käsitsi. Kus oli Sobli all heinakuh-jasid!

Sügiseti käisin seal loomi karjatamas. Mul oli väga tubli karjakoer, lausa inime-se eest.

Kenava laudas töötasin neliteist aastat ja ma poleks sealt surmatunnini ära tul-nud, aga 1984. aastal läks tervis käest ära. Ju see üle-töötamine lõpuks ikka tunda andis. Kuid pean veel kord

ütleva, et võrreldes mõdu-nuga oli Kenava laudas pa-radiis. Tegime Raudsepa Il-sega koos hoolsasti tööd ja ega tulemusedki olemata jäänud. Meil on väga täpne kord, midagi ei jätnud tege-mata. Ilsega oli suurepära-ne koos töötada! Me olime juba vanad inimesed ja asjata tööd teha ei tahtnud. Loo-mad lihtsalt pidid kasvama — vähemalt kilo ikka päevas. Kõik söötsime ära: kartuli-kuhja said käsid ka nina eest läbi, enne kui alla pa-nime.

Eks noorlooma söötmine ole omaette kunst: talle ei tohi nii palju anda, et järg ette jääb. Olgu tal siis kas või suhkrusai ees: ta ei võ-ta seda ka enam. Selle mo-mendi peab oskama ära ta-bada.

Ja puhtus ja kord peab ka olema. Ei läinud ühtegi pü-ha mööda, kui me loomi ei pesnud. Kõik vuntsisime üle.

Oh, siis olid ju veel oks-joni pullid ja lehmikud, kes eksporti läksid. Lihvisime neid nii, et aina läikisid. Sooja vee, pulbri ja seebiga said nad mitmel ja mitmel korral harjaga üle käidud. Meie laudast ei läinud ka tapamajja ühtki pesemata looma.

See oli meie mood ja teisiti me ei osanud.

Töö meeldis mulle seda-võrd, et tegin veel kümme aastat pensionipõlveski, kuid pensioni lisast jäin ikka ilma. Oleksin pidanud viima-se aasta lõpuni töötama, kuid kelle koha ma oleksin pidanud? Siis käest võtma, kui peale mu terviselikel põhjustel töölt ära jäämist olid uued inimesed juba töö-le asunud. Jätkub mulle sa-ja kahekümnestki rublast!

Farmi saab edukalt majan-dada ainult inimeste täieli-ku omavahelises koostöös. Mitte ialgi ei tule eraldi välja, sest see pole loogiline. Kõik meie töö, hool ja mure läks ilsega ühte patta, samuti palk pooleks. Samamoodi töötasime ka Seakaol. Koo-st'öö oli täielik!

Ühest hunnikust eraldi gruppidele sööta jagades saab vähemkogenud inimene alati lakkida ja lõpptulemusena kannatab kolhoos: toodangut tuleb vähem. Lõpetuseks ar-van, et tuleb olla hoolas ja töötada ühes meeles. Riitu ja pahandusega ei saavuta tule-musi.»

Hüvastijätul jääb pilk peatuma vanaperenai-se eluhammasratatest mul-jutud rahulikel töökatel kä-tel. Kui palju head on nad pika elu jooksul korda saat-nud. Need on ema, abikaasa, tõsise tööinimese käed: val-mis aitama igal ajal ja igal pool. Ennast unustavalt, oma-kasupüüdmatult, jäägitult. Tugevat tervist Sulle!

Usutles ERNI TAMMARU

Nii me alustasime

Lipa kandi esimene kolhoos moodustati 2. septembril 1948. Asutamiskoosolekule kogunes initsiatiivgrupp pärast lõunat Raikküla valdaja (hilisem külanõukogu). Täitevkomitee esindajate ettepanekul soovitati moodustada kolhoos. Nimeks otsustati panna «Ühistöö». Umbes kahe nädala pärast oli meil initsiatiivgrupi protokoll maakonnas kinnitatud ja kutsuti kokku esimene kolhoosi üldkoosolek.

Kolhoosi koosolekul valiti kolhoosi juhatus (juhatuses esimees Evald Tõnupärt), revisjonikomisjon, laomehed ja teised vajalikud ametihed.

Majandile oli esialgu küllaltki keerukas jalgu alla saada. Initsiatiivgrupi liikmed olid põhiliselt uusmaasaajad, kes andsid oma maalapikese kolhoosi, ise asusid aga kohalikku puidutööstusse tööle. Seega jäid need inimesed esialgsest ülesehitustööst täiesti kõrvale. Kohalikul hobulaenutuse punktil polnud meile ka peale maalapikese ja Külaotsa maja midagi parandada. Viimastest sai meie kolhoosi kontor.

Alustada tuli kohalike talupoegade tootmishoone kohanemise ja ümberehitamisest suurtootmiseks. Imelik küll, vaja oli alustada aktiivset ehitustegevust, kuid kolhoosil polnud ju alguses hinge taga ühtki naela ega lauajuppi. Kõik oli vaja kuidagi leida.

Tänutundega pean meenutama neid inimesi, kes pere-mehetundega tagasi vaatamata tööle asusid, küsimata, mis ma selle eest saan. Maksta polnudki võimalik, sest alustasime ju nullist ja kolhoosi kassas polnud alguses kopikakki.

Esialgu saime toetuda ainult inimeste südame-tunnetusele ja kohusetundele. Ja tõesti, tööd, mis olid vaja teha — tehti!

Loomi sai ühislauta esialgu päris napilt: umbes kümme-kond lehma, hobuseid teist sama palju. Hulk loomi oli kolhoosi alguseks juba jõutud rahaks teha ja vaid üksikuist peredest oli anda üks-kaks lehma või hobune. Sigu polnud ainsatki, sest neid ei ühistatud.

Esimeseks farmijuhatajaks ja lüpsjaks ühes isikus sai mu abikaasa.

Nimetamisväärsed tehnikad polnud. Näiteks «Družbast» olime ainult kuulnud ja nii varutigi kogu kolhoosile vajaminev saematerjal ja küttepuud kahemehe käsisaega. Ometi oli saekaatri mater-

jali kaugel lähemalt kui praegusel tehnika ajajärgul.

Kolhoosi metsakohustust käisime täitmas kaugel Mas-siarus ja Tudus. Teede remondiks kühveldati kruus peale käsitsi ja veeti hobus-tega kohale. Rööbastel tasan-damiseks sobis hästi hobuse järel veetav vana vankri-rehv, millele oli raskus peale pandud.

Kombaine ei olnud, vilja masindasime rõukudest, mis hobustega viljapeksuplatsile veeti, siis sõnnikuvedu, väetise ja viljakülv, kartulipa-nek, vahelharimine ja võt-mine või siis kündmine või heinategu — kõik aina käsit-si.

Tööde kõrgperioodil töötati kolme söögivahega. Nii oldi harjunud ja keegi ei nurise-nud.

Päris tühjaks normipäev õnneks ei jäänud. Peale esi-mese aastaaruande kinnita-mist oli meil normipäevale jagada raha, heina, põhku ja teravilja — midagi ikka sai.

Leiba küpsetati kodus, poest seda siis veel piisavalt ei jätkunud. Põhirõhk pandi tol ajal tööstuse arendamise-le, põllumajandus jäi teise-järguliseks.

Eks põhiliselt pidi kolhoosniku söögi- ja olmemured lahendama kodune majapi-damine ja sealt saadav tulu. Ometi kehtisid siin ka kõvad keelud. Näiteks ei tohtinud kolhoosnik kolhoosi tagava-ramaadelt või kusagilt põrsa tagant endale heina teha enne 15. augusti. Kes patustas, selle hein kuulus ilma jututa kolhoosile või teiste sõnade-ga: kolhoosi hein pidi enne valmis olema, kui võis varu-da endale.

Eks ümbruskonna kolhoosi-de kasvuraskused olid enam-vähem sarnased.

Positiivselt mõjus MTJide liikvideerimine. Kui kolhoosi-de käsutuses oli juba oma tehnika, hakkas majandus-elu liikuma tõusujoones. Kolhoosi hakkas juurde tule-ma värsket tööjõudu. Olulist rolli mängis võimalus haka-ta inimestele töötasu iga kuu välja maksmata.

Kui tõmmata paralleeli praeguste arusaamadega, siis liigutakse selles sihis, et maa-mehe käsutusse satuks võimalikult rohkem käepärast tehnikat. Tol ajal anti aga korraliku talu või traktori eest omanikule tasuta tuusik külmale maale.

Mõni sõna finantsmajandu-sest. Rajoonis esialgu min-geid rahalisi operatsioone ei olnud. Kõik asjad tuli Tal-

linnas korda ajada. Linna vahet tuli esimehel käia kaks-kolm korda nädalas ja loomulikult oma kulu ja kir-jadega. Kui normivilja ära-viimiseks palkasid näiteks auto, siis koorma eest ei saa-nud niigi palju raha, mis oleks katnud transpordikulud.

Hakkasime Tallinnas koort turustama, sest linnas sai selle eest suhteliselt kõrge-mat hinda. Nii kogunes na-tukehaaval ka kolhoosi kas-sasse raha, mille eest sai juba hädapärasemaid ostusid teha. Muidugi tehti mulle selle eest ka märkusi, et minus pesitsevat kulaku vaim äri ajada.

Tallinna vahet sai rongiga käidud. Kohapeal liikusin jalgrattaga, hiljem mootor-rattaga — loomulikult isik-likuga.

Kõrgemapoolne kontroll — igasugused volinikud ja nõu-andjad — oli üpris tihe, kahjuks mõnigi kord asja-tundmatu. Paar näidet. Vil-japeksugarnituuri kohale käs-ti ehitada selline «komu», kuhu saab vilja laotada ja edukalt kuivatada. Meie ei osanud seda «tehnikat» kui-dagi rakendada.

Teinekord tuli üks põllu-majandusosakonna juhataja kolhoosi ja nõudis, et ööpäe-vas peab kolm taretäit vil-ja kuivaks saama, süvene-mata sellesse, et kuivatati seemnevilja. Kuivatajal jäi üle ainult käsku täita ning lisada tuld nii et torud olid sinilillad.

Kui vilja lõpuks maha kül-vati, ei tõusnud sealt ainsat-ki liblet ja põld tuli teise viljaga uuesti seemendada.

Meil õnnestus muretseda haamerveski. Varumisvolinik oli iga päev jälgimas, et kõik tšeki peale kantakse ja ku-sagilt tera viltu ei läheks. Nii olid asjalood algusaas-tail!

«Ühistöö» oli algul maad kolmesaja hektari piires. Kolme kolhoosi ühinemisel 1950. aastal kasvas pindala kuhugi kahe ja poole tuhan-deni.

Esimene ehitus Lipal oli

sigala, praegune väetiseküün. Materjal sai kõik hobustega kohale veetud.

Kuigi olin vana korpuse-mees, tegi tolleaegne rajooni-komitee esimene sekretär Konno mulle 1952. aasta al-gupoolse ettepaneku, et ma kirjutaks lahkumisavalduse, sest vaja olevat noort meest esimeheks edutada. Mis mul üle jäi: kirjutasin avalduse ja hakkasin kolhoosi autoju-hiks.

Möödus paar-kolm aastat. Uue esimehe asjad ei edene-nud ja mulle tehti 1955. aastal uuesti ettepanek amet vastu võtta. Koosolekul vali-tigi mind tagasi ja kirja jär-gi olin ametis vist kuu aega. Mina enam uuesti tööle ei hakanud, nii tuligi järje-kordset uut esimeest otsima hakata.

Ega keegi mulle hõlma ha-kata saanud, kuid põhjuseks kippus vist see olema, et isa oli mul eeskujulik põllumees ja mina nähtavasti selle moega nagu kulaku poeg või nii.

Minus lööb ikka välja see vana talupoja veri. Ma ei või vaadata, kuidas praegu põldu narritakse. Söödid küntakse ümber eelneva pu-rustamiseta, olgugi et on ole-mas rasked randaalid ja kul-tivaatorid. Kui küntakse suu-re kuuehõlmalise sahaga suhteliselt ebatasasel põllul, siis loomulikult pole ka küni-kvaliteet tasemel. Kevadel aga kultiveeritakse kord läbi ja külvatakse: kust see saak tulema peab?

Oigem oleks külvimeestel mõnikord keelduda korrali-ku ettevalmistamata põldu-dele külvata, et põllumehe südame-tunnistusega mitte pa-huksisse minna!

Jäägu noorema põlvkonna mureks viia ellu neid plaane ja suundi, mis praegu päe-vakorral. Võidatge nende teostumise eest, siis jääb järgmistele põlvkondadele võimalus elada edasi oma kodumaal. Edu selleks!

EVALD TÕNUPÄRT,
«Ühistöö» kolhoosi esimees
aastatel 1948—1952

Vastutav toimetaja ERNI TAMMARU

Raikküla kolhoosi infoleht

Tasuta

Toimetus: 203502 Rapla

Tellimise nr. 4042

rajoon, Raikküla sjk.

Maht 0,5 trükipoognat

telefon 64 421; 64 475

Rapla Trükikoda,

Trükiarv 400

Rapla, Kaida 2